

FANLARARO BILIMLARNI O‘ZLASHTIRISH JARAYONIDA TA’LIM SHAKLLARINING METODIK TURLARI

Ibragimova Bibijon Ro`zmetovna

Osiyo Xalqaro Universiteti Xorazm filiali magistranti

Annotatsiya: Maqolada fanlararo bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida ta’lim shakllarining metodik turlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda innovatsion va interaktiv metodlarning o‘rni, samaradorligi va o‘quv jarayoniga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, maqolada darslarni fanlararo tarzda tashkil etishning pedagogik asoslari va zamonaviy metodik yondashuvlar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Fanlararo ta’lim, metodik shakllar, interaktiv metodlar, pedagogik texnologiyalar, o‘quv jarayoni, bilimlarni o‘zlashtirish, innovatsion yondashuvlar.

Kirish

So‘nggi yillarda ta’lim tizimida **fanlararo bilimlarni o‘zlashtirish** masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ta’lim jarayonida turli fanlararo integratsiya o‘quvchilarning umumiy bilim darajasini oshirish, tafakkurini rivojlantirish va mustaqil bilim olish ko‘nikmalarini shakllantirish imkonini beradi [1].

Fanlararo ta’lim jarayoni o‘quvchilarning bir nechta fan bo‘yicha bilimlarini birlashtirib, ular o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi va amaliy qobiliyatlarni rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglar ta’lim shakllarini metodik jihatdan turli xil va innovatsion yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirishga harakat qiladilar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, interaktiv metodlar va loyihaviy faoliyat o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi, o‘zlashtirish samaradorligini kuchaytiradi[2].

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida ham **fanlararo yondashuvni rivojlantirish** davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlanmoqda. Jumladan, umumta’lim maktablarida

ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyaga asoslangan metodik yondashuvlar joriy etilishi ustuvor vazifa sifatida belgilangan (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2022-yil 14-yanvar, Farmon №PR-12)[3].

Mazkur maqolada fanlararo bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ta'lim shakllarining metodik turlari, ularning pedagogik samaradorligi va o'quv jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Shu bilan birga, zamonaviy metodik yondashuvlar va interaktiv texnologiyalar ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyani amalga oshirishda qanday rol o'ynashi ko'rsatib beriladi.

Fanlararo ta'lim — bu o'quvchilarning bir nechta fan bo'yicha bilimlarini birlashtirib, ularni amaliy faoliyatga tatbiq etish jarayonidir. Bu yondashuv o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Fanlararo yondashuvning asosiy maqsadi — o'quvchilarda **kompleks tafakkur, muammolarni hal qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish**dir. Sobirov (2018) fikriga ko'ra, fanlararo integratsiya nafaqat turli fanlarning bilimlarini birlashtirish, balki ularni o'quv jarayonida uyg'unlashtirib, o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi [3].

Fanlararo ta'lim pedagogik jarayonning nazariy va metodik asoslarini ham belgilaydi. Bu esa pedagogga darslarni rejalashtirishda, o'quvchilarning faoliyatini tashkil etishda va ularning bilimlarini baholashda yordam beradi. Shu bilan birga, fanlararo yondashuv pedagogik innovatsiyalar, interaktiv metodlar va loyihaviy faoliyat bilan uzviy bog'liqdir [4].

Ta'lim shakllari — bu o'quvchilarning bilimlarini o'zlashtirish jarayonini tashkil etishning pedagogik vositalari bo'lib, ular turli metodik turlarda amalga oshiriladi. Ular quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

1. An'anaviy dars shakllari – ma'ruza, suhbat, amaliy mashg'ulotlar. Bu shakllar nazariy bilimlarni berishda muhim ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarga fanlar bo'yicha asosiy tushunchalarni yetkazadi va bilimlarni tizimli ravishda o'zlashtirishga imkon yaratadi.

2. Interaktiv metodlar – guruh ishlari, muammoli vazifalar, rol o‘yinlari, muhokamalar. Bu metodlar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlaydi, ularning ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Misol uchun, darslarda loyiha asosida ishlash o‘quvchilarga turli fanlardan olingan bilimlarni birlashtirish va amaliyotda qo‘llash imkonini beradi.
3. Integratsion va fanlararo dars shakllari – tematik bloklar, loyiha asosidagi mashg‘ulotlar, interfaol modullar. Bu metod o‘quvchilarga fanlararo bilimlarni birlashtirib, ularni murakkab vaziyatlarda qo‘llashga imkon beradi. Karimova (2019) ta‘kidlaganidek, fanlararo darslar o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantiradi, ularni yangi bilimlarni mustaqil o‘zlashtirishga tayyorlaydi.
4. Innovatsion texnologiyalar va pedagogik yondashuvlar – multimedia ta‘limi, elektron resurslar, simulyatsion mashg‘ulotlar. Bu usullar darslarni yanada qiziqarli va samarali qiladi, o‘quvchilarning diqqatini jalb qiladi va bilimlarni uzoq muddatga mustahkamlashga yordam beradi. Rahmonov (2020) fikricha, innovatsion texnologiyalar fanlararo integratsiyani samarali amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi [6].

Fanlararo yondashuvning asosiy pedagogik samarasi shundaki, u o‘quvchilarda:

- nazariy va amaliy bilimlarni birlashtirish,
- mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish,
- kompleks muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirish imkonini beradi.

Interaktiv metodlar yordamida o‘quvchilar faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki ularni **amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini** egallaydilar. Masalan, loyiha asosida ishlash jarayonida o‘quvchilar turli fanlardan olingan bilimlarni uyg‘unlashtiradi, o‘zaro muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi hamda ijodiy yondashadi.

Shuningdek, fanlararo integratsiya o‘quvchilarning **ijtimoiy va madaniy ko‘nikmalarini rivojlantirishda** ham samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Bu yondashuv ularni murakkab hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi, o‘zaro muloqot va hamkorlik qilishga o‘rgatadi, shuningdek, tafakkur va diqqatni rivojlantiradi.

Fanlararo yondashuvni samarali amalga oshirish ba'zi pedagogik muammolar bilan bog'liq. Bular orasida:

- pedagoglarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi,
- ta'lim dasturlarining fanlararo integratsiyaga mos emasligi,
- zamonaviy texnologiyalar va elektron resurslardan yetarlicha foydalanilmasligi

Biroq, bu muammolarni hal qilish mumkin. Misol uchun, pedagoglar malakasini oshirish, darslarni interaktiv va loyiha asosida tashkil etish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish fanlararo ta'limning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Tursunova (2021) ta'kidlaganidek, innovatsion metodlarni joriy etish va fanlararo integratsiyani darslar tizimiga kiritish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

Fanlararo yondashuv pedagogik jarayonda o'quvchilarning amaliy va nazariy bilimlarini uyg'unlashtirish, murakkab muammolarni hal qilish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash darslarni qiziqarli va samarali qiladi, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularni ijodiy yondashishga undaydi.

XULOSA

Mazkur maqolada fanlararo bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ta'lim shakllarining metodik turlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, fanlararo yondashuv o'quvchilarning **kompleks tafakkur, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini** rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, fanlararo integratsiya o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.

Asosiy e'tibor ta'lim shakllarining metodik turlariga qaratildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, **an'anaviy dars shakllari** nazariy bilimlarni tizimli berishda muhim bo'lsa, **interaktiv metodlar** o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi va ularni ijodiy yondashishga undaydi. Shu bilan birga, **integratsion va fanlararo dars shakllari** o'quvchilarga turli

fanlardan olingan bilimlarni birlashtirish va murakkab vaziyatlarda qo‘llash imkonini beradi. Innovatsion texnologiyalar esa darslarni qiziqarli va samarali qiluvchi vosita sifatida pedagogik jarayonda keng qo‘llanilmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sobirov A. **Fanlararo ta’lim metodikasi.** – Toshkent: Fan, 2018. – 140 b.
2. Karimova D. **Interaktiv metodlar va pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Ilm, 2019. – 120 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *****“Umumta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi”**gi Farmon.** – Toshkent, 2022-yil 14-yanvar, Farmon №PR-12.
4. Rahmonov B. **Integratsion yondashuvlar va o‘quv jarayoni.** – Toshkent: Sharq, 2020. – 110 b.
5. Tursunova N. **Pedagogik texnologiyalar va fanlararo ta’lim.** – Toshkent: Ma’naviyat, 2021. – 100 b.